Tasarım Kuram 2021;17(32):123-136 doi: 10.14744/tasarimkuram.2020.39205

Kimin İçin Kent?: Lisansüstü Çalışmalarda Türkiye'de Kentsel Toplumsal Hareketler

Yasemin Bahçekapılı
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehircilik Doktora Programı

Başvuru tarihi/*Received*: 07.08.2020, Kabul tarihi/*Final Acceptance*: 02.12.2020

Öz

Bu araştırmada bilimsel çalışmalarda Türkiye'deki kentsel toplumsal hareketlerin hangi odaklar üzerinden ve nasıl incelendiğini tespit etmek amacıyla Türkiye'de üretilen lisansüstü çalışmalar içerik ve söylem analizi yöntemiyle ele alınmıştır. Ulaşılan 34 çalışmanın genel özellikleri tespit edildikten sonra erişime açık olan 29 çalışma metodolojik yaklaşımları ve odak konuları üzerinden derinlemesine incelenmiştir. Böylece kentsel toplumsal hareketlerin hangi özellikleriyle ele alındığı, hangi sorunlara çözüm aramak için gerçekleştiği, konuyla ilgili bilimsel üretimin odağının hangi alanlarda olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaların %74'ünün Ankara'daki ve İstanbul'daki üniversitelerde üretildiği; sosyoloji, şehir ve bölge planlama ve siyaset bilimi ve kamu yönetimi bölümlerinde yoğunlaştığı; %79'unun İstanbul'daki kentsel toplumsal hareketleri ele aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaların metodolojik yaklaşımları incelendiğinde %86 oranla en çok nitel araştırma yöntemlerine başvurulduğu görülmektedir. Kentsel mücadeleyi konu edinen araştırmaların ele alınmasıyla birlikte aktivist-araştırmacı kimliği metodolojik yaklaşımlar değerlendirmesine katkı sunmuştur. Buna ek olarak mekanın *(yeniden)* üretiminde hangi problemlerle karşılaşıldığı ve bu problemlerin hangi zaman diliminde ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Çalışmaların odaklandıkları konular bağlamında 2003-2011 ve 2013-2019 olarak iki döneme ayrıldığı görülmektedir. Bu ayrımda kent hakkı kavramının ve Gezi Direnişinin belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son bir tartışma olarak gündelik hayatın incelenen çalışmalarda nasıl bir yer tuttuğu değerlendirilmiştir.

Abstract

This study aims to discover the methodologies and the focuses of scientific researches which are about urban social movements in Turkey. Within this purpose the graduate theses that were completed in the universities in Turkey were examined with content and discourse analysis. Because of the access block 29 of 34 theses were deeply analyzed. The studies were accumulated on sociology, city and regional planning and political science and public administration departments. %74 of the studies were produced in the universities of Ankara and Istanbul. 86% of them applied qualitative research methods; and %79 of them examined movements in Istanbul. Activist-researcher identity contributed the evaluation of methodological approaches. Furthermore, it has been determined which crises were encountered in the (re) production of the space and in which time period. This paper illustrates that the studies are divided into two periods as 2003-2011 and 2013-2019 in the context of the subjects they focus on. It has been concluded that the concept of "the right to the city" and the Gezi Resistance are determinative in this distinction. As a final discussion, it was evaluated how daily life were discussed in

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1. Giriş

Sosyal bilimler alanında bilimsel üretime dair akademisyenler, bağımsız araştırmacılar ve yazarlar birçok bilgi, "taktik" ve "incelik" sunmaktadır. Marx *(1848/2011)*, Durkheim *(1893/2006)*, Tönnies *(1887/2000)* gibi sosyal bilimciler toplumsala dair olanı dikotomiler üzerinden açıklarken; ilerleyen zamanda sosyal gerçeklik tartışmasıyla birlikte ilişkisel kavrayışlar ve yaklaşımlar geliştirilmiştir. Özneler dışında bir gerçekliğin olduğu; %100 bir gerçeklikten ziyade sadece tekrarlanan noktalar üzerinden yargılara ulaşılacağı; gerçekliğin onu algılayan zihne bağlı olarak şekillendiği gibi temel yaklaşımlar sosyal gerçeklik tartışmasını oluşturmuştur. Günümüzde sosyal bilimler alanında gerçekliğin tanımlanışının öznelerden bağımsız olmadığı yönünde kuvvetli bir tartışma yürütülmektedir. Sosyal gerçeklik/ler çoklu, farklılaşmış ve birbirleriyle ilişki halinde olan etkileşimlere dayanır *(Sözen 1999, 103)*. Dolayısıyla sosyal gerçeklik öznelere *(ve özneye içkin olanlara)*, yorumlara, süreçlere, mekanizmalara ve yapılara bağlı olarak şekillenmektedir. Sosyal gerçeklikleri inceleyen sosyal bilimcilerin yalnızca şu ana ve şu anda görülene değil; "tüm yelpazeye", yani büyük resme bakmaları beklenir. Çoklu nedensellikleri-ilişkisellikleri araştıran bir araştırmacı işini düzgün yaptığında ortaya çıkan sonuç, çeşitliliğin etraflıca bir açıklaması olacaktır *(Becker 2015, 103)*.

Sosyal bilimlerde araştırma konusunda ilk olarak metodolojik yaklaşımlardan bahsedilebilir: Araştırmanın sınırlarını, yöntemini, içeriğini belirleyen düğüm noktasını metodolojiler oluşturmaktadır. Metodolojinin *(dolayısıyla araştırmacının bilgiyle kurduğu ilişkinin)* araştırmacının sosyal gerçekliğinden bağımsız olamayacağı, aynı konuyu veya olayı ele alan araştırmacıların farklı sonuçlara ulaşmasıyla örneklenebilir. Ele alınan konu çözümlenirken araştırmacı birçok farklı olayla ve kavramla karşılaşır; fakat çözümlemenin hangisi etrafında devam edeceği araştırmacının seçimleriyle belirlenmektedir. Öte yandan araştırmacı tüm bu süreçte karşılaştıklarının gerçekliğin yorumlanmış hali olduğunu ve ait olduğu ilişkiler sistemiyle anlamlı bir bütün oluşturduğunu unutmamalıdır *(Becker 2015)*. Bu ilişkiler sistemindeki diğer kavramlar ve olaylar da birçok yorumlanmış gerçekliğe sahiptir; böylece bu çok katmanlılık herhangi bir şeyi açıklarken birçok olasılığı içinde barındırır *(Becker 2015; Türk 2012)*.

Mücadele süreçlerinin, sosyal gerçekliklerin açığa çıktığı ve çatıştığı en açık ve canlı alanları ortaya koyması, bu konu hakkındaki üretimlerin söylem analizini önemli kılmaktadır. Mücadelenin kentlerde süregiden, örgütlü halini oluşturan kentsel toplumsal

hareketler ise çözümlenecek çalışmaların konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı literatürde kentsel toplumsal hareketlerin hangi bağlamlarda ve nasıl ele alındığını açığa çıkarmaktır. Bununla birlikte mekânın *(yeniden)* üretiminde çatışan sosyal gerçeklikler karşısında bir özne olarak araştırmacının nasıl konumlandığı tartışmaya açılmıştır. Araştırma kapsamını Türkiye'deki üniversitelerin bünyesinde tamamlanmış, YÖK tez veri tabanında yer alan lisansüstü çalışmalar oluşturmaktadır.

2. Araştırmanın Metodolojisi

Kentsel toplumsal hareketlere yönelik bilimsel üretimin odağının hangi alanlarda olduğunu tespit ve analiz etmek amacıyla yapılan bu araştırmada içerik ve söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi nesnel veriler *(ve sonuçlar)* sunarken söylem analizi yorumlayıcı özellik taşıması sebebiyle araştırmacının bakışıyla bağlama ilişkin değerlendirmeler ve çıkarımlar ortaya koymaktadır. Analiz edilecek çalışmaları belirlemek için YÖK tez veri tabanına başvurulmuştur. Veri tabanına «kentsel toplumsal hareket, kentsel sosyal hareket, kentsel hareket, kentsel muhalif hareketler, kentsel muhalefet, kentsel protesto, kent mücadeleleri, kentsel mücadele» tarama terimleri girilerek ve «metnin tamamını taratma» komutu verilerek toplamda 34 teze ulaşılmıştır.[1] Tezlerin genel özellikleri aktarıldıktan sonra tezlerden 5'i erişime açık olmadığı için detaylı analize 29 tezle devam edilmiştir.

İçerik ve söylem analizinin değerlendirilecek başlıklar konusunda sağladığı çeşitlilik bu çalışmada analizi belli başlıklarla sınırlamayı gerektirmiştir. Kentsel toplumsal hareketlerin mücadelesinin hangi alanlarda devam ettiğini tartışmaya açmak için incelenen çalışmalarda hangi mücadelelerin ele alındığı tespit edilmiştir. Buna bağlı olarak kentsel toplumsal hareketler literatüründe odak konuları ve kavramları saptamak için çalışmaların kavramsal/kuramsal çerçevesinin nasıl oluşturulduğuna odaklanılmıştır. Odak konular belirlenirken kuramsal çerçevenin yanında çalışmaların anahtar kelimeleri, *(varsa)* mülakat soruları incelenmiş, metinde tartışmanın odaklandığı noktalar çözümlenmiştir. Son olarak bilimsel üretimde kentsel toplumsal hareketlerle nasıl ilişkilenildiğini açığa çıkarmak için odak konuların yanında çalışmalarda kullanılan yöntem ve teknikler ele alınmıştır.

Söylem konusundaki en önemli argüman dilin kendi içinde bir anlamı olmadığı, anlamların sosyal ve kurumsal pratiklerin somut formlarında bulunacağıdır *(Sözen 1999, 92)*. Analiz nesnesinin bağlamına ilişkin değerlendirmeler sunan söylem analizinin "bir meta-analiz *(analizin-analizi)* olması" ve analizi yapanları kendilerini de eleştirme sürecine yol açmasıyla *(refleksivite)* diğer nitelik analizlerinden farklılaşır *(Sözen 1999, 102)*. Bu çalışmayla birlikte yazar, hem analizler sonucu hem de çalışmada analiz başlıklarını belirlerken hangi etkenlere öncelik verdiğiyle yüzleşerek kendi metodolojik yaklaşımını sorgulama sürecini pekiştirmiştir.

3. Kentsel Toplumsal Adalet İçin Kentsel Toplumsal Hareketler

Lefebvre'e göre toplumsal adalet "günlük yaşamlarını yaşayan sakinlerin yaşadıkları süreçlerin bir sonucu olarak üretilir" *(Newman 2009, 195)*. Hem toplumsal adaletsizliğin üretildiği hem de toplumsal adaletin arandığı mekânları oluşturan kentler ise tam da bu özelliğiyle baskının olduğu kadar özgürleşmenin de mekânını oluşturur *(Newman 2009)*. Newman, kentsel toplumsal adaletin mücadele ile üretildiğini ve yeniden üretildiğini söyler. Merrifield Newman'ın bu yaklaşımına paralel olarak toplumsal adaletin evrensel bir idea ya da ideal tip olarak yaratılmasından ziyade aktivist bir konsept olup olmadığını sorgular. Ona göre toplumsal adalet, çatışmalarla ve toplumsal adaleti kentlerde sağlamak için harcanan çabayla üretilir *(Newman 2009)*.

Aktivizm "genellikle erişilemez ya da haksız şartları değiştirmek için bir araya gelen sıradan insanın -genellikle gönüllüler- kolektif veya grup eylemiyle ilişkilendirilmiştir" *(Takahashi 2009, 1)*. Takahashi'nin önemli bir vurgusu aktivizmin sadece toplumsal bir fenomen olmadığı; aynı zamanda mekânsal bir fenomen olduğudur. Mekân, aktivizmi güdülerken bir yandan da evrensel değerler üzerinden yerel kay-

the context of urban social movements in the theses examined.

Anahtar Kelimeler: Kentsel toplumsal hareketler, sosyal bilimlerde metodoloji, aktivist araştırmacı, mekanın *(yeniden)* üretimi, kent hakkı.

Keywords: *Urban social movements, methodology in social sciences, activist researcher, (re)production of space, right to the city.*

1 *İncelenen tüm tezler kaynakçada yer almaktadır.*

gıyı küresel hale getirir. Aktivizm bireysel özellik olmaktan çıkıp toplumsallaşarak ve bir örgütlenme pratiğiyle eyleme geçildiği noktada bir toplumsal hareketi oluşturabilir.

Toplumsal hareketler, devletin kitlelere yarattığı ya da dayattığı koşulları ve kitlelerin bu koşullara nasıl ve neden cevap verdiğini değerlendirmek için alan sağlar *(Ramutsindela 2009, 202)*. Kentsel toplumsal hareketler ise bunların yanında mekânın yeniden üretimine dair çıktılar verir. Kentsel mücadelenin bu biçimi, siyasetin ve karar mekanizmalarının kentin gerçekliğinden ve kentlinin gündelik hayatından uzaklaşmasını engelleyecek hareketleri oluşturur. Neoliberal ideolojinin kent mekânına etkisiyle kentlerin kentlilerden çok sermayeye hizmet etmesi sonucunda; kentlerin, içerisinde yaşayanlar için olduğunu hatırlatmak ve kenti talep etmek için kişiler bir araya gelerek eyleme geçmeye başlamıştır. Neoliberal kent politikalarına karşı, toplumsal adaleti sağlamak adına gerçekleşen kentsel toplumsal hareketler bu bağlamda araştırmaya konu edinen çalışmaların odağını oluşturmaktadır.

4. Lisansüstü Çalışmalarda Kentsel Toplumsal Hareketler

Çalışmaya dahil edilen tezlerin değerlendirmesini sunan bu başlıkta ilk olarak 34 tezin genel özellikleri paylaşılmıştır. Ardından erişime açık 29 tez üzerinden metodolojik yaklaşımlar ve odak konular tartışılmıştır. Metodolojik yaklaşım, araştırmacının bilgiyle ve araştırma konusuyla olan ilişkisini belirleyen temel yapı taşı olarak kabul edildiği için analize metodolojik yaklaşımlarla başlanmıştır. Araştırmacının bilgiye nereden baktığı, çalışmasının odaklarını belirleyen etkenlerden biri olmasıyla bu tartışmadan odak konulara geçiş sağlanmıştır. Çalışmaların genel özellikleri ve metodolojik yaklaşım başlığında sunulan araştırma yöntemleri yoruma dayalı bilgi olmadığı için istatistiki veri olarak sunulmuştur. Metodolojik yaklaşımlarda araştırmacının bilgiyle ve araştırma konusuyla kurduğu ilişki ve çalışmaların odak konuları ise bu analizi gerçekleştiren araştırmacının sosyal gerçekliğiyle alakalı, yoruma açık tartışmalar olduğu için herhangi bir istatistiki veri olarak sunulmamıştır. Karşılaştırmayı daha canlı ve vurgulu bir şekilde yapmaya imkan tanıması sebebiyle odak konular kelime bulutu tekniğiyle görselleştirilmiştir.

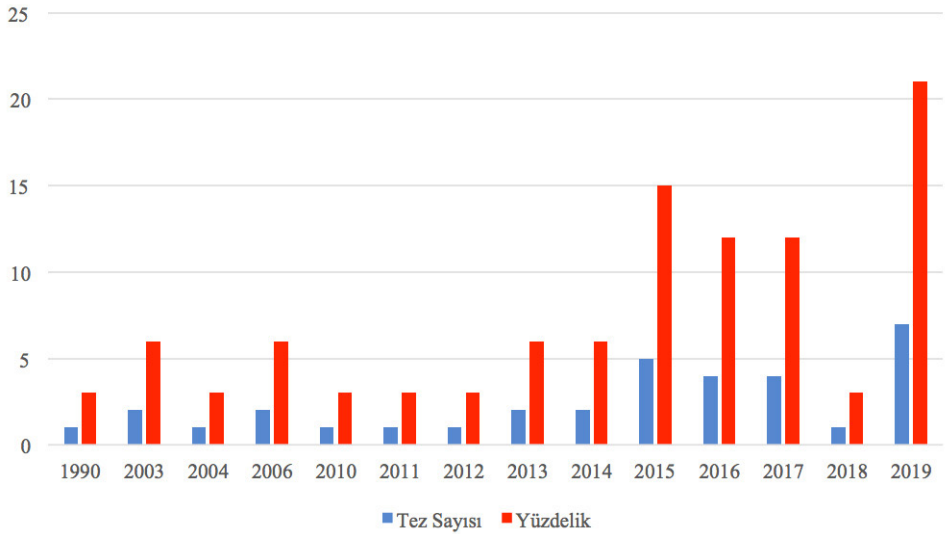
4.1. Lisansüstü Çalışmaların Genel Özellikleri

Çalışmada ele alınan lisansüstü tezlerin genel özellikleri incelendiğinde 11 çalışmanın doktora tezi, 23 çalışmanın ise yüksek lisans tezi olduğu görülmektedir. Tezlerin 10'u İngilizce, 24'ü Türkçe dilinde yazılmıştır. Tezlerin yıllara göre dağılımına bakıldığında 1990-2019 yılları arasına yayıldıkları görülmektedir.

Tablo 1 ve Grafik 1 incelendiğinde özellikle 2000 yılı sonrasında neoliberal kentleşme politikalarının kentlerin her alanına etki etmesiyle kentsel toplumsal hareketler tartışması, tarihsel süreklilik içerisinde lisansüstü bilgi üretiminde de devam etmiş ve hala devam etmektedir. 7 tez ile 2019 yılı en fazla tez çalışmasının tamamlandığı yıldır.[2] Hareketlerin hala çalışmalara konu oluyor olması kentsel mücadelenin sürekliliğini de ortaya koymaktadır. Özellikle 2013 yılındaki Gezi Direnişiyle kentsel mücadele tartışmaları doruk noktasına ulaştı. Kentsel toplumsal hareketlerin geçmişinden gelen tartışmalar süregiderken Gezi'yle birlikte mücadelenin biçimine,

Tablo: 1
Tezlerin yıllara göre dağılımı.

Yıllar	Tez Sayısı	%
1990	1	2,9
2003	2	5,8
2004	1	2,9
2006	2	5,8
2010	1	2,9
2011	1	2,9
2012	1	2,9
2013	2	5,8
2014	2	5,8
2015	5	14,7
2016	4	11,7
2017	4	11,7
2018	1	2,9
2019	7	20,5
Toplam	34	100,0

Grafik: 1
Tezlerin yıllara göre dağılımı.

Tablo: 2
Tezlerin üniversitelere göre dağılımı.

Üniversiteler	Tez Sayısı	%
Ankara Üniversitesi	5	14,7
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	5	14,7
İstanbul Üniversitesi	3	8,8
Yıldız Teknik Üniversitesi	3	8,8
Süleyman Demirel Üniversitesi	3	8,8
Boğaziçi Üniversitesi	2	5,8
İstanbul Teknik Üniversitesi	2	5,8
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	2	5,8
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	1	5,8
Akdeniz Üniversitesi	1	2,9
Dokuz Eylül Üniversitesi	1	2,9
Gazi Üniversitesi	1	2,9
Koç Üniversitesi	1	2,9
Ege Üniversitesi	1	2,9
İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi	1	2,9
İstanbul Bilgi Üniversitesi	1	2,9
Mersin Üniversitesi	1	2,9
Toplam	34	100,0

örgütlenmeye ve mekânla kurulan ilişkiye yönelik yeni yaklaşımlar gündeme geldi.

Tablo 2'de sunulan bilgiler ışığında kentsel toplumsal hareketlerle ilgili tez çalışmalarının %74'ünün İstanbul'daki ve Ankara'daki üniversitelerde üretildiği görülmektedir. En çok çalışmanın yapıldığı ilk iki üniversite ise Ankara Üniversitesi ve ODTÜ'dür.

Toplumsal hareketin sebebine bağlı olarak merkezi ve/veya yerel iktidarla ve özel sektörle girilen çatışmalar üzerine yıllarca çalışma yürütmek, akademik özgürlükler tartışması bağlamında değerlendirilebilir. Sermayenin odağını oluşturan iki büyükşehrin toplumsal hareketlerin mekânını ve konusunu oluşturması kaçınılmazdır; dolayısıyla konunun bu şehirlerde daha çok çalışılıyor olması anlaşılır bir durumdur. Fakat üniversiteler özelinde düşünüldüğünde lisansüstü çalışmalar akademik özgürlüklerin kısıtlandığı bir alanı oluşturmaktadır. Öğrenciler, "hassas" olarak tanımlanan konuları[3] çalışmak istediğinde danışman tarafından reddedilebiliyor ya da akademik kariyerinde kendisine engel teşkil edeceğini düşünerek bu konuları ele almaktan kaçınabiliyor. Kentsel toplumsal hareketler de "hassas" konulardan biri olarak lisansüstü çalışmalarda destek görmeyen bir alanı oluşturmaktadır. Akademik özgürlüklerin sağlandığı bir dönemde yapılacak bu analiz elbette ki daha farklı sonuçlar sunacaktır: Çalışma sayılarının artabileceği gibi çalışmaların yürütüldüğü üniversiteler de çeşitlenebilir.

Tez çalışmalarının yürütüldüğü bölümler/anabilim dalları incelendiğinde ise tartışmaların ağırlıklı olarak sosyoloji, şehir ve bölge planlama ve siyaset bilimi ve kamu yönetimi bölümlerinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu tablo değerlendirilirken özellikle lisansüstü düzeyde verilen eğitimin ve üretilen bilgilerin disiplinlerarası

2 *2019 yılındaki bu artış konunun literatürde yaygınlık kazanmasıyla açıklanabileceği gibi, bu artışta 2016 yılında Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelik (Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, 2016) gereği, yüksek lisans tezlerinin savunulması için son tarihin 2019 yılı olmasının da etkisi olabilir. 2019 yılında tamamlanan 7 tezden 6'sı yüksek lisans tezidir.*

3 *Hassas kabul edilen konuları siyasi, etnik köken, cinsel kimlik ve dini inanış tartışmaları oluşturmaktadır. Öğrencilerin yanı sıra bu konulara danışmanlık yapan öğretim üyeleri de sorunlar yaşayabiliyor. Kimi durumda bu "hassas" konulardan birinin öznesi olan bir öğretim üyesi danışman olarak tercih edilmeyebiliyor. Son dönemde Türkiye'de akademik özgürlükler tartışması için bkz (Taştan ve Ördek 2019).*

Bölümler/Anabilim Dalları	Tez Sayısı	%
Sosyoloji	9	26
Şehir ve Bölge Planlama	8	23,5
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	7	20,5
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	3	9
Kamu Yönetimi	3	9
Uluslararası İlişkiler	1	3
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	1	3
Radyo ve Televizyon	1	3
Tarih	1	3
Toplam	34	100,0

Şehirler	Tez Sayısı	%
İstanbul	20	69
İstanbul ve Ankara	2	6,8
İzmir	1	3,4
Çanakkale	1	3,4
Diyarbakır ve Van	1	3,4
Ankara	1	3,4
Ordu	1	3,4
İstanbul ve Ordu	1	3,4
(Teorik çalışma)	1	3,4
Toplam	29	100,0

Tablo: 3
Tezlerin bölümlere/anabilim dallarına göre dağılımı.

Tablo: 4
Tezlerin hangi şehir hakkında olduğuna göre dağılımı.

bir yaklaşıma doğru yol alması gerektiği *(ve kimi bölümlerin bunu uyguladığı)* gerçeği atlanmaması gereken önemli bir noktadır. Dolayısıyla tez çalışmalarının bağlı olduğu bölümler çalışmaların içeriğinin keskin sınırlarını temsil etmemektedir.

Tezlerin genel özelliklerinde son başlığı çalışmada hangi şehir hakkında tartışma yürütüldüğü oluşturmaktadır. 5 tez erişime kapalı olduğu için bu başlıktan itibaren analize 29 tezle devam edilmiştir.

20 tez ile en çok çalışılan şehir İstanbul olurken 4 çalışmada iki şehir üzerinden karşılaştırmalı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. İstanbul ve Ankara üzerinden karşılaştırmalı çalışma sunan iki tezde *(Deniz 2010; Şahin 2019)* de Ankara'da Dikmen Vadisi; İstanbul'da Başıbüyük ele alınmıştır. Çalışmalardan biri *(Şahin 2019)* saha araştırması içermemektedir ve Başıbüyük'ün yanında Gülensu da analize dahil etmiştir. Sadece Ankara üzerinden kent yoksulluğuna odaklanan tez çalışmasında *(Gök 2011)* yoksulluk farklı mahalleler üzerinden incelenirken kentsel toplumsal hareketler örneği diğer çalışmalarda olduğu gibi Dikmen Vadisi üzerinden sunulmuştur. İstanbul ve Ordu üzerinden karşılaştırmalı analiz sunan tez çalışmasında *(Güler 2004)* ve sadece Ordu'ya odaklanan çalışmada *(Türkmen 2006)* da yerel yönetim ve politikalar bağlamında Fatsa Belediyesi ele alınmıştır. Tabloda görüldüğü üzere 29 tezden 1'i ise teorik çalışmayla *(Bahçeci 2013)* literatüre katkı sunmuştur; bu çalışmada Harvey ve Castells'in kent teorileri üzerinden "Marksizm'de kent sorunsalı" hakkında bir tartışma geliştirilmiştir.

4.2. Lisansüstü Çalışmaların Metodolojik Yaklaşımları

Ele alınan 29 tezden 1'inin teorik çalışma gerçekleştirmesiyle kalan 28 tezin 1) nitel, 2) nicel ve 3) karma yöntemlerden hangisini tercih ettiği tespit edilmiştir. Nitel yöntemleri 25 tez, karma yöntemleri ise 3 tez uygulamış; nicel yöntemle yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Kentsel mücadelenin mücadeleyi yürütenlerin kişisel deneyimleriyle, gündelik gerçeklikleriyle, ilişkileriyle; daha da öznelde duygularıyla, değerleriyle ve anlayışlarıyla doğrudan ilişkili olması nitel araştırmaların ön plana çıkma sebepleri olarak değerlendirilebilir.

28 tez sahayla ilişkisi bağlamında değerlendirildiğinde 10 tezin saha araştırması içermediği, 18 tezin ise saha araştırması içerdiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda tezler için seçilen araştırma yöntemleri incelendiğinde Tablo 5 ve 6 oluşmaktadır.

Tablolarda "belirtilmiyor" kategorisi araştırma yöntemlerinin paylaşılmadığı *(sadece nitel yöntem olarak tanımlanması)* veya araştırma tekniklerinin yöntem olarak tanımlandığı *("mülakat yöntemi", "katılımcı gözlem yöntemi" gibi)* durumları temsil etmektedir.

Metodolojik yaklaşımlara yönelik değerlendirmeleri belli başlıklar altında toplamak mümkündür. İlk başlık olarak araştırmacının amacı, bilimsel üretiminin sürecini belirleyen temel konuyu oluşturur. Hipotezlerin doğruluğunu araştırmak, sorularına cevap bulmak, literatürdeki bir eksikliği tamamlamak en temel araştırma amaçlarıdır. Kentsel toplumsal hareketler özeline gelindiğinde ise ele alınan hareketlere katkı

sağlamak amacı literatürün karakteristiğini belirleyen bir özelliğidir. Araştırmacılar aktivistlerin ihtiyaç duyduğu bilgiyi üretmek ve sunmak gayesi taşıyarak mücadelenin yararlanabileceği bir üretim yapmak amacı taşıyabilir. Bu noktada araştırmacının ele aldığı konuyla kurduğu ilişkide kendini nasıl konumlandırdığı da ön plana çıkmakta ve metodolojik yaklaşım değerlendirmelerinde ikinci başlığı oluşturmaktadır. Aktivist-araştırmacı kimliği, araştırmayla kurulan ilişkinin temel tartışma başlıklarından birini oluşturur.

Aktivist araştırma toplumsal değişim için ihtiyaç duyulan bilgiyi araştırma özneleriyle birlikte üreten bir araştırma türüdür. Hale *(2001)*, aktivist araştırmayı, a) eşitsizliğin, baskının, şiddetin vb. nedenlerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olan; b) kendileri de bu koşullara tabi olan örgütlü insan topluluğu ile her aşamada doğrudan iş birliği içinde yürütülen ve c) söz konusu kişilerle birlikte bu koşulları dönüştürmek için kullanılan bir pratik olarak tanımlar *(Couture 2017, 143)*. Aktivist araştırma hareketlerin motivasyonlarının, sorunlarının ve başarılarının iç yüzüne dair eleştirel bilgiler sunarak mücadelelerin ilerlemesi için ihtiyaç duyulan adımlara yönelik öngörü sağlar. Bu da devam eden aktivist ve sosyal mücadeleleri belirli şekillerde sürdürmek için dirençli altyapılar oluşturmaya katkıda bulunacaktır *(Earl 2017, 133)*. Bu tür bir araştırmayı yürüten aktivist araştırmacı ise kendisini konunun uzmanı olarak görmez ve karşılıklı öğrenmeyi, birbirini tanıyarak ve birbirine güvenerek dayanışmayı geliştirmeyi bilgi üretiminin parçası olarak görür *(Routledge 2013, Malyutina 2016)*.

Literatürde aktivist araştırmacı[4] olmaya dair birçok farklı tartışma yürütülmektedir. En temel tartışma ise aktivizmin ve akademinin birlikteliğinin mümkün olup olmadığına yöneliktir. Kimi bilim insanları akademi ve aktivizmin çatışan iki alan olduğunu savunurken; kimisi akademinin ve aktivizmin yani teorinin ve pratiğin birbirini desteklediğini savunur. Couture *(2017)* Bourdieu'nün alan kavramı[5] üzerinden akademi ve aktivizmi çatışan iki alan olarak tanımlamaktadır: Aktivizmin,

Araştırma Yöntemleri	Tez Sayısı	%
İçerik ve Söylem Analizi	3	30
Literatür Taraması	3	30
Belirtilmiyor	3	30
Söylem Analizi	1	10
Toplam	10	100,0

Tablo: 5
Saha araştırması içermeyen tezlerin araştırma yöntemleri.

Araştırma Yöntemleri	Tez Sayısı	%
Belirtilmiyor	9	50
Durum Çalışması	3	16,6
Sözlü Tarih	3	16,6
Söylem Analizi ve Alan Çalışması	1	5,5
Gömülü Teori Metodolojisi	1	5,5
Etnografi	1	5,5
Toplam	18	100,0

Tablo: 6
Saha araştırması içeren tezlerin araştırma yöntemleri.

akademisyenlere neoliberal üniversitenin dayattığı "yayın yap ya da yok ol" *(publish or perish)* baskısının yüklediği yayın yapma sorumluluğunu yerine getirmek için çok az zaman bırakması ve yarattığı duygusal yorgunluk, akademinin ve aktivizmin çatışan iki alan olarak gelişmesine neden olmaktadır. Earl *(2017)* ise pratik üzerine eleştirel düşünmenin teori ve pratik arasındaki ilişkinin bir gereği olduğunu savunur: Araştırma bulgularını aktivistler ve araştırmacılar birlikte düşünürse farklı noktaları yakalar ve daha bütünsel ve eleştirel bilgiye ulaşarak bilginin başka zaman ve bağlam için yeniden üretilmesini mümkün kılar. Bilginin üretiminde ve eyleme geçmede dayanışma halinde olmanın ötesinde, kazanılan bilgiyle daha adil ve daha iyi bir dünyayı hayata geçirmek adına akademinin ve aktivizmin birlikte çalışması gerekir.

Bir diğer tartışma ise aktivist araştırmacının ele aldığı hareketin ne kadar içinde olacağı üzerinedir. Aktivist araştırmacı kimliğiyle birlikte araştırmacı bir izleyici rolünden ayrılmıştır; fakat katılımı ne düzeyde olmalıdır? Kimi araştırmacılar aktif katılımın önemini vurgularken *(Earl 2017; Pulido 2008; Tilley ve Taylor 2014)* kimisi araştırma özneleriyle belli bir mesafelenmeyi, araştırmacının destekleyici olarak kalması gerektiğini savunmaktadır *(Malyutina 2016)*. Araştırmacılar, aktivist araştırmacının kendini mücadele içindeki topluluğun bir parçası olarak görmesinin

4 *Literatürde aktivist araştırmacı (activist researcher) ve akademisyen aktivist (scholar activist) olarak iki kavram yer almaktadır. Mücadelelerde aktivist araştırmacı çalışmalarıyla, yani bilimsel üretimleriyle; akademisyen aktivist ise aktivist kimliğiyle, yani eyleme geçmesi ya da tavrını ortaya koymasıyla ön plana çıkmaktadır. Kavramlarda vurgunun araştırmacı ve aktivist üzerinde değişmesine rağmen akademi ve aktivizm tartışmalarında iki kimlik birlikte değerlendirilmekte; literatürde sıkça birbiri yerine kullanılmaktadır.*

5 *Bourdieu (2014, 89), alanı "-sadece anlam ilişkilerinin değil- güç ilişkilerinin ve bu ilişkileri değiştirmeyi hedefleyen mücadelelerin yeri" olarak tanımlamıştır. Bir alandaki faydayı elde etmek için "eyleyicilerin" birbirleriyle mücadele ettiğini ifade etmiştir.*

önemini vurgularken öte yandan gelişen bir "fildişi kulesi sendromu" vardır. Fildişi kulesi sendromu toplumsal mücadele ve bilgi üretimi alanları açısından akademi ile toplum arasında yanlış bir ayrım üretmektedir *(The Autonomous Geographies Collective 2010, 247)*. Toplumsala dair olanı gözlemleyerek sadece kendisinin üretebileceğine inanan akademisyen, konu toplumsal mücadele olduğunda, mücadele özneleriyle kurduğu güç ilişkisinde kendini "kurtaran" olarak görme eğilimindedir. Fildişi kulesi sendromu, üniversitelerin neoliberalleşmesiyle birbirini besleyen bir ilişki geliştirerek aktivist araştırmanın bilginin toplumla birlikte üretilmesi gerektiği vurgusuyla çatışır.[6]

Bir diğer tartışma ise aktivist araştırmacının araştırma sürecinde yaşadığı zorluklardır. Karmaşık ve kontrolün dışında akan bir araştırma süreci, varsayımlara ya da çok öznel yargılara dayanan sonuçlarla karşılaşmak ve güç ilişkilerini dengelemede yaşanan zorluklar bunlardan birkaçıdır. Literatürde ırk, cinsiyet, sınıf ve yaş üzerinden aktivist araştırmada da güç asimetrisi üretildiğini gösteren çalışmalar *(Luguetti ve Oliver 2017; Malyutina 2016)* mevcuttur. Bunlara ek olarak mücadele içerisinde harcanan emek üzerinden deneyim de bir güç asimetrisi yaratabilmektedir. Bir diğer olası sorun ise bilginin üretimini ortak bir çalışma olarak gören araştırmacının, bu yaklaşımın getirisi olarak araştırma öznesinin tartışmayı başka bir noktaya taşıma çabasıyla karşılaşmasıdır. Araştırmacı araştırmanın sınırlarına mı bağlı kalacak yoksa yardımcı araştırmacı *(co-researcher)* olarak tanımlanan araştırma öznesinin gündemini mi odağına alacak? Aktivistlerin ve akademisyenlerin birlikteliği savunulurken tam da bu noktada hem karşılaşılan sorunlar üzerinde tartışmak hem de üretilen bilgi ve deneyimi paylaşmak adına aktivist araştırmacıların bir topluluk oluşturmasına yönelik öneriler geliştirilmektedir *(The Autonomous Geographies Collective 2010; Tilley ve Taylor 2014)*.

Mücadeleyle ilişkilenme biçimi bakımından araştırmanın bir parçası olan aktivist-araştırmacı, etik tartışması altında da ayrı bir paranteze ihtiyaç duymaktadır. Sadece aktivist-araştırmacı değil, herhangi bir araştırmacı, araştırmadan elde ettiği bilgileri nasıl kullanacağı ve sunacağı konusunda etik tartışmaya girebilir. Araştırmada edinilen bilgilerin araştırmacının savunduğu değerlerle/görüşlerle zıt olması durumunda bilginin paylaşılıp paylaşılmayacağı kararı araştırmacının etik tartışmasının bir parçasıdır. Araştırma katılımcılarının ve/veya mücadelenin zarar görmemesi dikkat edilmesi gereken bir diğer hususu oluşturur. Bu noktada araştırmacı çeşitli taktikler geliştirmeye yönelebilir: Kamusallaştığında mücadeleye zarar verecek fakat katılımcılara fayda sağlayacak bilgileri mücadeleyi yürütenlere doğrudan vermek bir yoldur. Çalışma içerisinde güçlü çıkarımlar sağlayan; fakat çeşitli taktiklerle yaratacağı zarar ortadan kaldırılamayan bilgileri ise tamamen çalışmasından çıkarmak yine araştırmacının bir seçimidir.

Tüm bu süreçlerde araştırmacının araştırma konusuyla sahip olduğu ilişkiyi açıkça belirtmesi özellikle nitel araştırmada beklenen bir durumdur. "Araştırmanın kişisel-politik karakteri" *(Routledge 2013, 266; Malyutina 2016)* hakkında konuşmak olarak tanımlanan düşünümsellik *(reflexivity)*, araştırmacının konuya dair sahip olduğu değerleri, bilgileri ve deneyimleri paylaşması ve bunların olayları yorumlayışı üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymasıdır. Ele alınan çalışmalarda; araştırmanın aktif katılımlı eylem araştırması olduğunu ve "aktörlerin tartıştığı ve kullandığı bir çalışma olmasını amaçladığını" belirten *(Ergin 2014)*; ya da "süreç içerisinde katılımcı gözlem amacı aynı zamanda mücadeleye destek olma edimine" dönüştüğünü belirten (*Yüksel 2019)* araştırmacılarla karşılaşılmıştır.

Metodolojik yaklaşımlara yönelik değerlendirmelerin üçüncü başlığını araştırmacının bilgiye nereden baktığı oluşturur. Fenomenleri anlamlandırmak ve diğer fenomenlerle anlam haritasındaki ilişkisini kavrayıp çözümleyebilmek için kavramlara başvurulmaktadır. Araştırmacının hangi kavramlarla bilgiyi anlamlandırdığı olarak açıklanabilecek bu değerlendirme başlı-

6 *The Autonomous Geographies Collective, neoliberal üniversite ve fildişi kulesi sendromu üzerine bir tartışma yürütür. Neoliberal üniversiteyi çağdaş kapitalizm, şirketler ve elitler için faydalı olmak üzere tasarlanan bilgileri üreten bir kurum olarak eleştiren kolektif, üniversitenin bu hale gelmesinde akademisyenlerin küçük ama önemli roller oynadığını; dolayısıyla değişimi yaratmaları gerektiğini savunur. Uzun vadeli, kolektif politik çalışmalar yürüterek akademik özgürlükleri geri kazanmayı, emek-zamanın sömürgeleştirilmesine meydan okumayı amaçlayan kolektif, "publish or perish" dayatmasına karşı çıkmayı ve yayımlanabilir çıktıların ötesinde bir değerin talep edilmesi gerektiğini savunmakta. Tartışma için bkz. (The Autonomous Geographies Collective, 2010).*

ğında, araştırmacı, başvurduğu kavramları veya kuramları kendi beyanıyla ortaya koyabileceği gibi, bunu tercih etmeyebilir; üretilen çalışmanın söylem analiziyle değerlendirilmesiyle *(ya da daha basit şekilde kavramsal/kuramsal çerçevenin hangi teorisyenlere başvurularak geliştirildiğinin tespitiyle)* hangi kurama yakın olduğu açığa çıkarılabilir. Çalışmada ele alınan tezlerin ağırlıklı olarak eleştirel kent teorisine, çağdaş Marksist kuramcılara başvurduğu gözlemlenmiştir. Çalışmasını hangi teorilerle geliştirdiğini giriş bölümünde ifade eden araştırmacılar olduğu gibi *(İngün Karkış 2015; Kuran 2019)* başvurulan kavram ve teorilere metnin analiz edilmesiyle de ulaşılmıştır.

Diğer iki başlığı katılımcılarla kurulan ilişkiler ve araştırmada soruların kurgusu oluşturmaktadır. Araştırmacı eğer bir saha araştırması gerçekleştiriyorsa katılımcıları bilgi üretimine dahil ederek yaptığı çalışmayı kolektif üretim olarak tanımlayabilir. Özneleri farklı taraflardan oluşan bir konuyu ele alan araştırmacı, katılımcı seçerken çeşitlilik sağlamaya çalışarak farklı sosyal gerçeklikleri yakalamayı hedefleyebilir. Bu durum araştırmanın sorularına *(ana soru, alt sorular, var ise mülakat soruları)* da yansımaktadır. Araştırmacı soruları kurgularken hangi bilgiyi açığa çıkarmak istiyorsa kelime seçimlerini ona göre yapar: Örneğin araştırmacı bir örnek üzerinden kentin geneline dair neler söylenebileceğini merak ediyorsa soru kurgusunda daha genele hitap eden ifadelere yer verebilir. Soru kurgusu *(dolayısıyla hangi bilgiye ulaşmak istendiği)* araştırmacının araştırma yöntemini belirlemesinde en temel göstergedir. Bir sonraki başlık olan odak konular ile örneklenecek olan bu durumu yöntem tartışmasıyla detaylandırmak gerekirse; arayışı içinde olunan bilgiyi sunabilecek birden çok yöntem olabileceği gibi araştırmacının düşünsel yaklaşımıyla kesişen, odaklanmak istediği alanların sınırlarını belirleyen belli yöntemler *(kimi zaman tek yöntem)* ön plana çıkmaktadır. Toplumsal hareketler çalışmalarındaki yöntemsel eğilime bakıldığında nitel yöntemlerin alanda uzun süreli bir geleneği olduğu görülmektedir *(Diani ve Eyerman 1992; Klandermans ve Staggenoborg 2002; Mattoni 2014)*. Fakat nitel araştırma yöntemleri incelendiğinde her biri araştırmayla kurulacak farklı bir ilişkiyi tasnif etmektedir. Söz gelimi ele alacağı konuyu belli kavram setleriyle tanımlamamış, açık fikirli bir araştırmacı gömülü teori metodolojisiyle; konuya yönelik sınırları belirlenmiş bir tartışma çerçevesine sahip olan bir araştırmacı ise durum çalışmasıyla araştırmasını yürütebilir.

Tüm bu tartışmalar genel olarak değerlendirildiğinde araştırmacının bilgiyle kurduğu ilişkinin farkında olması, araştırmanın hem içermesi hem de içermemesi gereken hususları ortaya çıkararak araştırmacı için eksiksiz bir değerlendirmeye imkan sağlayabilir; araştırma süreci daha verimli geçebilir.

4.3. Lisansüstü Çalışmaların Odak Konuları

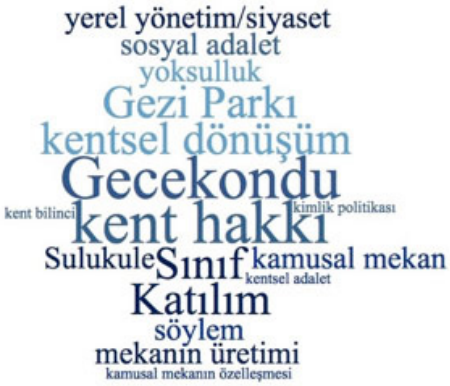
Metodolojik yaklaşımların değerlendirmesinde araştırmacının bilgiye nereden baktığı tartışmasıyla araştırmanın odak konuları da açığa çıkar. Odak konu-seçilen araştırma yöntemi ilişkisini görünür kılmak amacıyla odak konular saha içeren ve saha içermeyen araştırmaların odak konuları olarak iki farklı kategoride ortaya koyulmuştur.

Toplumsal hareketlerin medyada nasıl temsil edildiğini araştırmak isteyen bir araştırmacı için söylem analizi yöntemi gerekli yönlendirmeleri ve imkanları sağlayabilir. Toplumsal değişimin/dönüşümün bireyde başladığını düşünen, dolayısıyla bireylerin yaşantılarını araştırarak toplumsala dair çıkarım yapmak isteyen bir araştırmacı ise bireylerle doğrudan ilişki kurabileceği ve karşılaşabileceği yöntemlere yönelerek saha araştırmasıyla çalışmasını kurgulayabilir. Kelime bulutları genel olarak incelendiğinde; saha araştırması içermeyen araştırmaların yöntem seçiminde söylem analizine sıkça başvurulduğu bilgisiyle birlikte bu kategorideki çalışmaların kelime bulutunda Gezi Parkı'nın, söylemin, belgesel filmin, gazetenin, Sulukule'nin vb. ön plana çıkması anlam kazanmaktadır. Literatürde özellikle Gezi Direnişinin medyadaki temsili üzerine yapılmış çalışmalara *(Altınöz 2014; Kurt 2015)* rastlanmaktadır. Saha araştırması içeren çalışmalar kategorisinde ise özellikle mekânın üretimi teorisiyle Lefebvre, kentsel dönüşüm tartışmalarıyla

Şekil: 1
Saha araştırması içeren araştırmaların kelime bulutu (solda), saha araştırması içermeyen araştırmaların kelime bulutu (Sağda).

Şekil: 2
Çalışmalarda öne çıkan kavramlar.

değişim ve kullanım değeri, gecekondu, kent hakkı ve sessiz direniş kavramları ön plana çıkmaktadır. Saha araştırması içeren araştırmalarda derneklerin ve forumların öne çıkması yine araştırmanın yöntemine bağlı olarak açıklanabilir: Kentsel toplumsal hareketlerin örgütlenme pratiklerini oluşturan, muhatapların tartışma alanı olan derneklerle ve forumlarla, araştırmacılar özellikle mülakat ve gözlem tekniğiyle ilişkilenmektedir.

5. *Kentsel Toplumsal Hareketlerden Kent Hakkı Mücadelesine*

İncelenen 29 çalışmanın tamamı odak konuları bakımından değerlendirildiğinde çağdaş Marksist teorisyenlerin, dolayısıyla Marksist terminolojinin ağırlıkta olduğunu söylemek mümkündür. Kapitalizm, neoliberal kentleşme, değişim ve kullanım değeri, artı değer, rant gibi kavramların literatüre hakimiyetini tanıyarak tüm çalışmalardaki belirleyici odak kavramları Şekil 2'deki şekliyle özetlemek mümkündür.

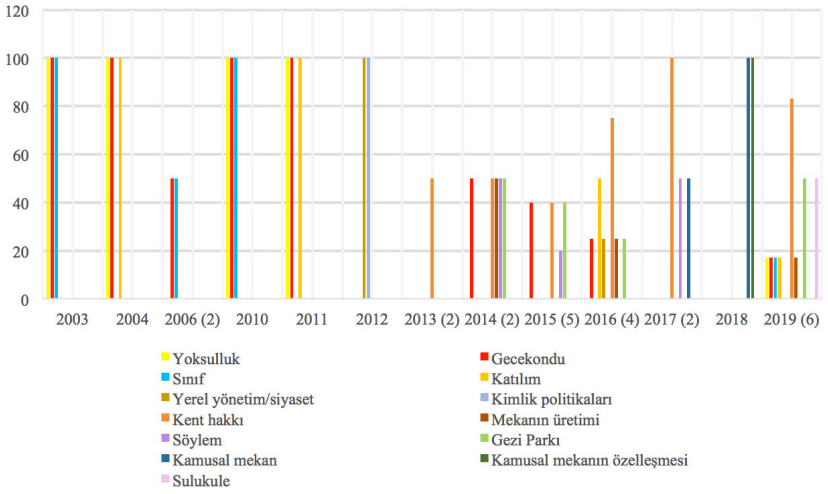
Çalışmalarda en çok tartışılan iki konuyu gecekondu ve kent hakkı oluşturmaktadır. Kentsel dönüşüm, hareketlerin oluş sebebi olarak tartışılırken; konut hakkı yanında kamusal mekânlara yönelik müdahalelerle birlikte kentsel mücadelenin mücadele alanı genişlemektedir. Gezi Parkı, Gezi Direnişiyle birlikte üzerinde en çok tartışılan mekânı oluştururken Sulukule üzerinden de hem toplumsal hayatta hem uluslararası alanda hem de literatürde görünür ve sürekli bir tartışma *(ve eylem) (Çetintaş 2019; Korkut 2019)* gelişmiştir. Pek çok çalışmanın mekânın üretimi ve sosyal *(ve kentsel)* adalet üzerinden tartışmasını geliştirmesi sebebiyle bu iki kavram da belirleyici olmuştur. Yerel yönetim/siyaset, katılım tartışmaları genel olarak birlikte geliştirilmiş *(Sakarya 2016; Özbey 2019)*; sınıf, kimlik politikası, kent bilinci gibi odaklar çalışmanın yapıldığı döneme göre karakteristik taşıyan başlıklar olmuştur. Bu noktada bir diğer tartışma, odakların yıllara göre dağılımı üzerinden gelişmektedir.

Odak konuların yıllara göre dağılımı incelendiğinde iki ayrı dönemden bahsetmek mümkündür: 2003-2011 yılları arasında tartışmaların odağını gecekondu, yoksulluk ve sınıf oluşturmaktadır. Bu dönemde kentsel toplumsal hareketler kentleşmeye etki eden faktör olarak ele alınmaktadır. "Devletin günlük yaşamın yöneticisi durumuna dönüştüğünde" kentsel toplumsal hareketlerin gelişebileceği tartışılmaktadır *(Güler 2004)*. Bu dönemde sınıf bağlamında tartışılan kentsel mücadele, sınıflar arasındaki ilişkileri ve çatışmaları analiz etmenin anahtarları olarak görülmektedir. 2012 yılındaki tek çalışma *(Sümer 2012)*, diğer çalışmalardan ayrılarak kentsel mücadeleyi kimlik politikaları üzerinden ele almıştır.

2013-2019 yılları arasında ise Gezi Direnişinin etkisiyle ve kent hakkı kavramının Türkiye literatüründe görünürlük kazanmasıyla birlikte tartışmalar farklılaşmaktadır. Çetinkaya'nın *(2015)*, "devlet güçlerini ülkenin kalbi sayılacak bir alandan çekilme-

ye zorlayacak bir sosyal patlama" olarak nitelendirdiği Gezi Direnişi farklı kesimleri bir araya getiren, Türkiye muhalefet tarihinde bir dönüm noktası yaratan bir kentsel harekettir. 2013 yılında gerçekleşen Gezi Direnişi ardından birçok mahalle forumları ve dernekler kurulmuştur. Farklı kesimlerin bir aradalığından doğan dayanışmayla birlikte sadece kentsel hareketler arasında değil; ilişkilenmiş tüm hareketlerle bir bilgi ve deneyim aktarımı sürecine girilmiştir.

Hareketlerin dayanışmasının bir yansıması ve sonucu olarak da okunabilecek bir durum olarak kentsel toplumsal hareketler tanımında bir farklılaşma yaşanmıştır. Kent hakkı kavramının literatürde çok atıf alması üzerine kent hakkı özelinde YÖK tez veri tabanında bir tarama daha yapılmış ve kentsel toplumsal hareketleri konu edinen 8 teze; benzer şekilde müşterekler üzerinden aynı tarama yapılarak 4 teze daha ulaşılmıştır. Bu çalışmalarda kentsel toplumsal hareketler yerine "kent hakkı mücadelesi", "kent hakkı hareketi" *(Kaya Akçay 2019; Yüce 2016)*; "müşterekleri koruma", "müştereklerin savunusu" *(Gümüş 2017; Kuru 2015)* kavramları kullanılmaktadır. Kavramsallaştırmadaki bu farklılaşma kentsel mücadelenin algılanışındaki değişimleri, mücadelenin değişen ölçeğini ve biçimini göstermektedir. Öyle ki "kent hakkı" kavramını literatüre kazandıran Lefebvre'e göre *(1968/2016, 132)* "dönüşmüş, yenilenmiş kentsel yaşam hakkı" olan kent hakkı, mücadeleye çok daha kapsayıcı bir söylem sunmaktadır. Lefebvre ve Mitchell'e göre kentte yaşayanlar mekânın üretimi ve yeniden üretimi süreçlerine katılarak kent haklarını talep ederler ve böylece kentsel toplumsal adalet sağlama yollarından yalnızca birinin aktörü olurlar *(Newman 2009)*. Kent hakkı kavramı üzerine çalışan diğer isimler Marcuse ve Harvey ise "kent hakkını adalet, etik, fazilet ve iyiliğin temel ilkeleri üzerine inşa edilmiş bir ahlaki talep olarak tanımlarlar- günümüzün adli süreci yoluyla yaptırımı olan hukuki bir talep olarak değil" (*Mayer 2009, 367)*. Harvey'e göre *(2008, 23)* kent hakkı "kent kaynaklarına ulaşma bireysel özgürlüğünden çok öte bir şeydir: Kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkıdır". Teorisyenlerin tanımlamaları ötesinde, 2005'te Brezilya Porto Alegre'de yapılan Dünya Sosyal Forumu'nda Dünya Kent Hakkı Sözleşmesi imzalanmış; kent hakkının ne olduğu ve neyi içerdiği konusunda tartışmalar başlamıştır. Sözleşmeye göre kent hakkı, "uluslararası kabul edilmiş insan hakları olarak barınma, sosyal güvence, çalışma, uygun koşullarda yaşam, tatil, bilgi edinme, kurumlar ve bağımsız kuruluşlar kurma ve onlara üye olma, gıda ve su, mülksüzleştirilmekten korunma, katılım ve özgür ifade, sağlık, eğitim, kültür, özel yaşam ve güvenlik, güvenli ve sağlıklı bir çevre hakkını" *(Mayer 2009, 368)* içermektedir. Bu bağlamda 2013-2019 döneminde kentsel toplumsal hareketlerin; alternatif mekân üretmek, kentsel politikalara etki etmek, demokratikleşmek, kentlerin kapitalist sermayeye göre biçimlenmesine karşı çıkmak ve en genel anlamda kent hakkını savunmak için oluştuğu tartışılmaktadır.

Şekil: 3
Odak konuların yıllara göre dağılımı.

6. Gündelik Hayatın Demokratikleşmesi

Son bir değerlendirme ise çalışmalarda gündelik hayatla nasıl ilişkilenildiği üzerine geliştirilmiştir. Literatürde gündelik hayat ve kentsel toplumsal hareketler ilişkisini çözümleyen az sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Gecekondulardaki mücadeleyi konu edinen çalışmalarda temel ihtiyaçlardan ve haklardan olan barınma hakkı ele alındığı için mücadele yaşam alanlarını korumaya çalışan insanlar üzerinden gelişmekte; mücadele doğrudan gecekondu sakinlerinin gündelik hayatı-

na yapılan müdahale üzerinden tartışılmaktadır. Çalışmalarda gündelik hayata müdahale yaşam tarzına müdahale olarak da okunmuş; sadece konutun kaybı değil gecekondunun sağladığı gündelik hayat pratiklerinin kaybı da mücadele sebeplerini oluşturmuştur:

"Bu insanların dertleri sadece mülk değil; daha derin bir endişeleri var; hayat tarzları. Bu şartlar altında da, apartmanlardaki yaşam biçimleri onlara göre değil. Gecekondularda her şey, herkesin gözü önünde oluyor; apartmanlarda ise kapalı yaşam var, bu kapalı yaşam bir nevi bu insanlar için hapishaneyi andırıyor. Gecekondularda yaşayan bu insanlar, toprağa basan insanlar. Son tahlilde tüm bu gündelik yaşam pratikleri, kadınların gündelik yaşayışlarıyla iç içe geçen şeyler olarak karşımıza çıkıyor. Apartmana taşınmak, aslında kadının kamusallığını kaldırıyor; mahallede rahatça sokaklarda kamusallaşan kadın, apartmanda eve kapanıyor (İngün Karkış 2015, 266)."

Benzer şekilde gündelik hayat pratiklerine ve yaşam tarzına müdahale Gezi Direnişinde de sıkça tartışılan konuları oluşturmaktadır. Gündelik hayatı doğrudan etkileyen müdahalelerin neden olduğu eşitsizlik ve adaletsizlik hissi, nihayetinde kolektif bir tepkinin doğmasına ve böylelikle bizatihi şehir mekânının ve hayatının giderek daha fazla toplumsal/politik çatışmanın konusu haline gelmesine neden oldu *(Genç 2018, s.y.)*. Dolayısıyla iktidarın gündelik hayata doğrudan ve şiddetli etkisiyle kentsel toplumsal hareketlerin oluştuğu; mücadelenin dinamiklerinin gündelik hayatın içinde aranması gerektiği söylenebilir.

Literatürde gündelik hayat pratikleri içerisindeki direnişleri analiz eden çalışmalardan söz etmek mümkündür. İşgal evlerini *(Özdeniz 2015)* ve gecekondulardaki sessiz direnişleri *(Gök 2011)* inceleyen çalışmalar, "gündelik hayatın içinden türeyen", "günlük yaşam pratikleri içinde kentlilerin iktidar karşısında yürüttükleri küçük ölçekli direnişleri" iktidar ve kentli üzerinden strateji ve taktik kavramlarıyla ele almıştır. Araştırma kapsamında incelenen Sezer'in *(2015)* çalışmasında katılımcı, Gezi Direnişine atıfla "sadece Gezi eylemi sürecinde değil; yaşamın her alanında sermayeye karşı durduğunu" belirtmektedir. Bu noktada açığa çıkan, gündelik hayat pratiklerinin kentsel mekânla ve kentsel mücadeleyle olan ilişkiyi nasıl etkilediği ve bu ilişkinin kentsel mücadeledeki önemidir. Melucci'ye göre *(1988, 62)* "toplum kendi meseleleri, talepleri ve çatışmaları üzerinde sorumluluk aldığı zaman, bu mesele, talep ve çatışmaları, açık pazarlığa ve alınacak kararlara tabi kılar ve bunları değişim olanaklarına dönüştürür". Kamusal alanların görünür kılacağı bu eylemlerle "gündelik yaşam demokrasisi" olanaklı hale gelir. Gündelik hayatın içerisindeki her bir tercih, değişimi başlatacak daha büyük adımların atılmasına katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır. Bu gerçek, özellikle toplumsal hareketlerin yoğunlaştığı zamanda, yani mücadele gündelik hayatla bütünleştiğinde, insanlar tarafından hatırlanır. Emek Bizim mücadelesi sürerken AVM'lere gitmemek; Yedikule Bostanlarını koruma mücadelesi özelinde gündemin yoğun olduğu dönemde organik ve yerel tarımı desteklemek için şenlikler düzenlemek gibi bu durumu örnekleyen birçok eylemle karşılaşılır. Peki bu gerçeği gündelik hayatın bir parçası haline getirmek mümkün müdür? Bunu başaranlar için mücadeleye katkısı ne derecedir? "Kimin için kent?" sorusunun cevabını "bizim için-kentli için" olarak almayı, gündelik hayattaki bu dönüşümlerin daha çok kişiden her alanda ve her zaman hayata geçirilmesiyle sağlamak mümkün müdür? Bu sorular, bu çalışmanın yazarının gündeminde olurken; hem teorideki hem de pratikteki karşılığıyla cevabını bulacaktır.

7. Sonuç

Toplumsal hayat, sosyal gerçekliklerin oluştuğu, karşılaştığı; kimi zaman kaynaştığı kimi zaman ise çatıştığı alanları oluşturur. Kentler, günümüzün toplumsal hayatının büyük bölümüne ev sahipliği yapan mekânlar olarak bu karşılaşmaların mekânıdır. Bilgi üretimiyle toplumsala dair olanı anlamaya, açıklamaya ve çözmeye çalışan sosyal bilimciler ise fenomenlere yaklaşımında kendi sosyal gerçekliğini

beraberinde getirir. Kentsel mücadelenin türlerinden biri olarak kentsel toplumsal hareketler üzerine çalışan araştırmacıların bilgiyle kurduğu ilişkisinin ele alındığı bu çalışmada hem araştırmanın belirleyicisi olarak araştırmacıya, dolayısıyla literatüre hem de kentsel toplumsal hareketlere dair çeşitli değerlendirmeler geliştirilmiştir.

Bu çalışmada incelenen tezler üzerinden kentsel toplumsal hareketler literatüründe iki dönem tespit edilmiştir: Neoliberal ideolojinin kent mekânındaki etkinliği, 2003-2011 arasında geçen ilk dönemde, özel mekânda *(konut alanında)* yoğunlaşarak sınıf ve yoksulluk tartışmalarını; ardından 2013-2019 döneminde kamusal mekânlardaki vahşi dönüşüm çalışmalarıyla kent hakkı ve mekânın üretimi tartışmalarını hem teorinin hem de pratiğin gündeminde tutmuştur. Kamusal mekânlara yönelik müdahalelerin tarihi daha öncelere uzansa da tüm bu mücadelelere ortak zemin sağlayan Gezi Direnişiyle birlikte bu müdahaleler literatürde ön plana çıkmaya başlamıştır.

Kentsel toplumsal adaleti talep etmenin yöntemlerinden biri olarak kentsel toplumsal hareketler, uzun geçmişinden gelen kimi özelliklerini ve tartışmalarını hala sürdürürken hem teorideki ilerlemelerle hem de pratikte yaşanan dönüşümlerle farklılaşmaktadır. Lefebvre, "kent hakkı" kitabını yazdığında yıl 1968 idi. 1968 yılından bu zamana kentsel hayata hızla ve şiddetle etki eden pek çok şey yaşandı; fakat kavramın bu günkü kullanıma sağladığı katkının literatürde yeni yer aldığı zamana kıyasla daha fazla olduğu söylenebilir. Peki bunun sebebi nedir? Devam eden yıllarda kavramın farklı bilim insanları tarafından farklı noktalardan yakalanıp yorumlanmasıyla kazandığı anlam zenginliği mi? Yoksa bu, anlam zenginliğinden ziyade kavramın içinin boşaltılmasına mı neden olmuştur? Literatür incelendiğinde 2013 yılındaki Gezi Direnişiyle kent hakkı kavramının sıkça kullanılması eş zamanlı ilerlemektedir. O halde kavramın, pratikteki karşılığının görülmesi üzerine tartışmalara katkı sağlamış olma ihtimali, araştırma sonuçlarıyla desteklenmektedir. Kentsel toplumsal hareketlerin kent hakkı mücadelesi olarak tanımlanması, toplumsal yaşamda ve mücadelede yaşanan dönüşümlerin bir sonucu olarak okunabilir.

Bu çalışma içerisinde ele alınan tezlerin, yazarlarının sosyal gerçekliğinden ayrı olmadığı sıkça vurgulanmıştır. Düşünümsellik üzerinden kimi araştırmacıların araştırma konularıyla ve bilgiyle kurduğu ilişkiyi çalışmalarında ortaya koyduğu görülmüştür. Aktivist araştırmacı kimliği bu bağlamda tartışmaların en yoğun olduğu alanı oluşturmaktadır. Bu çalışmanın yazarı da kendi sosyal gerçekliğinin farkında olarak çalışmaları ele alışı üzerinde durmuştur. Çalışmanın sınırları belirlenmiş odaklar ve metodolojik yaklaşımlar tartışmasına ek olarak gündelik hayat tartışmasının geliştirilmesi yazarın sosyal gerçekliğiyle ilgilidir. Kentsel mücadeleye dair olanı gündelik hayatla ve gündelik hayatın içinden okuma yöneliminde olan yazar, çalışmaları değerlendirirken gündelik hayat vurgularına da dikkat etmiştir. Kentsel toplumsal hareketler ve gündelik hayat ilişkisinde son olarak mekânların kimler için kurgulandığı sorusu vurgulanabilir. Rantın mekânı olan kentlerin dönüşümünde farklı çıkar grupları pay almayı beklerken kentlinin ihtiyaçları yok sayılmakta, bu da "Kent kimin kentidir?" sorusunu gündeme getirmektedir *(Aslan 2003)*. Çoğunlukla kent hakkı bağlamında tartışılan bu konuda kullanım değeri ve değişim değeri tartışması yürütülerek kentin kimin için olduğu tartışmaları geliştirilmiştir. Kentler dönüşürken bu soruya göre şekillenmeli ve kente dair her kararda tüm canlılar, toplum ve toplumsal adalet odakta olmalıdır●

Kaynakça

Altınöz, S. (2014). *Gezi Parkı Olayları'nın yazılı basında temsili* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Aslan, Ş. (2003). *Toplumsal mücadeleler ve kent bir alan örneği: Ümraniye Mustafa Kemal mahallesi* (Yayımlanmış doktora tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul. ISBN: 9789750502729.

Aydoğdu, N. (2016). *Yeni kentsel toplumsal hareketler ve şiddet* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Bahçeci, H.I. (2013). *Marksizmde kent sorunsalı: David Harvey ve Manuel Castells örnekleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Becker, H.S. (2015). *Mesleğin İncelikleri: Sosyal Bilimlerde Araştırma Nasıl Yürütülür?* (L. Ünsaldı, B. Öztürk, H.E. Mescioğlu, Ş. Geniş ve G. Metin, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.

Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (2014) Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar, Çev. Nazlı Ökten, 7. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.

Couture, S. (2017). Activist Scholarship: The Complicated Entanglements of Activism and Research Work. Canadian Journal of Communication Vol 42 (1) 143-147.

Çetinkaya, D. (2015). İkinci Baskıya Önsöz: 2008 Sonrası İsyanlar Üzerine. D. Çetinkaya (Der.). *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim* (s. 9-19) içinde. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Çetintaş,K. (2019). *Yeni Türkiye belgesel sinemasında kent ve kentsel mücadelelerin temsili* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.

Çobanyılmaz Öztürk, P. (2018). *Urban movements related to (re)production of urban space: Debates on selected projects in Istanbul* (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Demirhan, Y. (2003). *Planlama sürecinde aktörlerin temsil sorunsalı ve kentsel sosyal hareketler: İzmir Kordon Yolu örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir. (Erişime kapalı tez)

Deniz, M.B. (2010). *Grassroots action against gecekondu renewal projects: The case of Istanbul Başıbüyük and Ankara Dikmen Vadi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Diani, M. & Eyerman, R. (1992). *Studying Collective Action*. London; Newbury Park, Calif.: Sage Publications.

Durkheim, E. (1893/2006). Toplumsal İş Bölümü. İstanbul: Cem Yayınevi.

Earl, C. (2017). The researcher as cognitive activist and the mutually useful conversation. Power and Education, Vol. 9(2) 129–144. DOI: 10.1177/1757743817714281.

Ergin, N.B. (2006). *Grassroots resistance against urban renewal: The case of Güzeltepe, Istanbul* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Ergin, N.B. (2014). *An analysis of urban struggles in the process of practices of urban commoning: Resistance on "uncommon ground" "in, for and beyond" Istanbul* (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Genç, F. (2018, 6 Aralık). İstanbul'da Kentsel Muhalefet ve Müşterekler Politikası [Blog makalesi]. Erişim adresi: https://musterekler.sehak.org/2018/12/06/istanbulda-kentsel-muhalefet-ve-musterekler-politikasi-firat-genc/#_ftn2

Gök, S. (2011). *Kent yoksulluğu ve siyaset: Ankara örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Güler, M. (2004). *Türkiye'de toplumcu belediyecilik anlayışının evrimi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Gümüş, H. (2017). *Toplumsal mekan üretiminde müşterekleştirme pratikleri: Düzce Umut Evleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

Hale, C. R. (2001). What is activist research? Items (Social Science Research Council), 2(1–2), 13–15.

Harvey, D. (2008). The Right to The City. *New Left Review 53 (September/October)*, s. 23–40.

İngün Karkış, Ö. (2015). *Kentsel toplumsal hareketlerde cinsiyete dayalı dinamikler: Kentsel dönüşüm sürecinde Başıbüyük ve Gülsuyu-Gülensu mahalleleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Kaplan, E. (2016). *Kent hakkı boyutuyla yeni kentsel toplumsal hareketler: Gezi Parkı eylemliliği perspektifinden İstanbul forum deneyimleri üzerine bir çözümleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Karabulut, D. (2015). *Urban protests against neoliberal urban policies: The case of Istanbul* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Kaya Akçay, S. (2019). *Ankara kentini 21. yüzyıl başında kent hakkı mücadeleleri üzerinden okumak* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Klandermans, B. & Staggenborg, S. (2002). Methods of Social Movement Research. *Social Movements, Protest, and Contention, Vol. 16.* Minneapolis: The University of Minnesota Press.

Korkut, M.K. (2019). *Yeni sanat ve siyaset ilişkileri: İstanbul bienalleri (2013-2017)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Köksal, O.A. (2017). *Social structural position and vocabularies of mobilization: Framing urban activism in Istanbul* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Koç Üniversitesi, İstanbul. (erişime kapalı tez)

Kuran, H. (2019). *Neoliberal kentler ve şehir hakkı mücadeleleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kuru, Ö.D. (2015). *Place-making: Examination of practices in Turkey* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, İzmir.

Lefebvre, H. (1968/2016). *Şehir Hakkı* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği (2016, 20 Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 29690). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160420-16.htm

Luguetti, C. ve Oliver, K.L. (2017): 'Getting more comfortable in an uncomfortable space': learning to become an activist researcher in a socially vulnerable sport context, Sport, Education and Society, DOI: 10.1080/13573322.2017.1290598.

Malyutina, D. (2016). Ethical concerns in activist ethnography: The case of Ukrainian protest activism in London and a Russian female researcher. Journal of Soviet and Post-Soviet Politics and Society, Volume 2 Issue 1, pp. 75-104.

Marx, K. & Engels, F. (1848/2011). Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri. Ankara: Sol Yayınları.

Mattoni, A. (2014). The Potentials of Grounded Theory in the Study of Social Movements. D. della Porta (Ed.), *Methodological Practices in Social Movement Research* içinde. Oxford University Press.

Mayer, M. (2009). The "Right to the City" in the Context of Shifting Mottos of Urban Social Movements. *City: Analysis of Urban Trends, Culture, Theory, Policiy, Action, 13 (2)* (s. 362-374) içinde. Routledge Taylor & Francis Group. Doi: 10.1080/13604810902982755

McAdam, D. (1994). Culture and Social Movements. E. Laraña, H. Johnston, ve J. R. Gusfield (Ed.), *New Social Movements: From Ideology to Identity* (s. 36–57) içinde. Philadelphia: Temple University Press.

Melucci, A. (1988). Toplumsal Hareketler ve Gündelik Yaşamın Demokratikleşmesi.

Mitchell, D. & Staeheli, L.A. (2009). Public Space. R. Kitchin ve N. Thrift (Ed.), *International Encyclopedia of Human Geography, Volume 8* (s.511-516) içinde. Amsterdam, Oxford: Elsevier.

Newman, K. (2009). Urban Social Justice. R. Kitchin ve N. Thrift (Ed.), *International Encyclopedia of Human Geography, Volume 10* (s. 195-198) içinde. Amsterdam, Oxford: Elsevier.

Özbey, M. (2019). *Mahalle dernekleri ve katılım: Sarıyer ilçesi örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Özdemir Metlioğlu, S. (2017). *Kentsel dönüşüm sürecinde kent hakkı mücadelesi: İzmir Karabağlar Kentsel Dönüşüm Projesi örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi, İzmir. (Erişime kapalı tez)

Özdeniz, D. (2015). *Kentsel toplumsal hareketlerin kentlerin dönüşümüne etkilerinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Özen, D. (2017). *Kentsel hareketler bağlamında, hareketsiz "Fikirtepe" örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Öztürk, M. (2016). *Enformel siyasi ağların gecekondu üretim biçimlerine etkileri: Güzeltepe-Çayan Mahallesi örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.

Pirli, G. (2019). *Mekânın üretimi, kentsel haklar ve mekânın paylaşımı: Sivil haklar hareketi üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın. (Erişime kapalı tez)

Pulido, L. (2008). FAQs: Frequently (un)asked questions about being a scholar activist. In C. Hale, (Ed.), Engaging contradictions: Theory, politics, and methods of activist scholarship (pp. 341–366). Los Angeles: University of California Press.

Ramutsindela, M. (2009). Social Movements. R. Kitchin ve N. Thrift (Ed.), *International Encyclopedia of Human Geography, Volume 10* (s. 199-203) içinde. Amsterdam, Oxford: Elsevier.

Routledge, P. (2013) "Activist ethnography and translocal solidarity," in J. Juris and A. Khasnabish (eds.) Insurgent Encounters. Durham, NC: Duke University Press, 250–68.

Sakarya, İ. (2016). *Katılımcı demokrasi ve kent hakkı çerçevesinde Çanakkale'de yerel siyaset* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Sezer, M. (2015). *Kent hakkı ve kentsel adalet kavramlarıyla Gezi olayına bakmak* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Solmaz, Y. (2013). *Kentsel dönüşüm ve kentsel hareketler: İstanbul'da kent hakkı mücadeleleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Sözen, E. (1999). *Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite.* İstanbul: Paradigma Yayınları.

Sungur, B. (2017). *Evaluating effects of urban social movements for public space on urban policies* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi, İzmir.

Sümer, B. (2012). *Kurdish urban politics in the neoliberal era: Cases of Diyarbakır and Van mobilized under BDP* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Şahin, N. (2019). *Yoksulun mekanlarında dönüşüm ve buna karşı gösterilen kentsel toplumsal hareketler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Şengül Özdemir, N. (1990). *Urban social movements around the public services (with special emphasis on the Turkish case)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. (Erişime kapalı tez)

Takahashi, L. (2009). Activism. R. Kitchin ve N. Thrift (Ed.), *International Encyclopedia of Human Geography, Volume 1* (s. 1-6) içinde. Amsterdam, Oxford: Elsevier.

Taştan İ.Ö. ve Ördek, A. (2019). *OHAL döneminde Türkiye'de akademik özgürlükler araştırması raporu.* Ankara: KAGED. Erişim adresi: http://insanhaklariokulu.org/wp-content/uploads/2019/12/Akademik-Özgürlükler-Raporu-2019.pdf

The Autonomous Geographies Collective. (2010). Beyond scholar activism: Making strategic interventions inside and outside the neoliberal university. ACME: An International E-Journal for Critical Geographies, 9 (2), 245-275.

Tilley, S.A. ve Taylor, L. (2014). Complicating notions of 'scholar-activist' in a global context: A discussion paper. JISTE Vol. 18, No. 2. 53-62.

Tönnies, F. (1887/2000). Gemeinschaft ve Gesselschaft. A. Aydoğan (Haz.). Şehir ve Cemiyet (s. 185-219) içinde. İstanbul: İz Yayıncılık.

Türk, D. (2012). Eleştirel Gerçekçilik Üzerine. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 67*, No. 3, s. 189-217.

Türkmen, H. (2006). *Radicalisation of politics at the local level: The case of Fatsa during the late 1970s* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Vona Kurt, E. (2015). *Kentsel hareketlerden Gezi Parkı eylemlerinin yazılı medyada temsili* (Yayımlanmamış doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Yüce, N. (2016) Yeni toplumsal hareketler bağlamında Gezi Parkı olaylarında Twitter'ın sivil örgütlenmedeki rolü: Taksim Dayanışması örneği *(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).* Mersin Üniversitesi, Mersin.

Yüksel, A. (2019). *Kent mekanında ortak alan mücadelesi: Haydarpaşa Garı örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.